

## ● BLJETNICA BITKE KOD VISA KROZ MEDALJE I PLAKETE

*Viška bitka bila je najveći pomorski događaj druge polovice 19. stoljeća u Jadranskom moru. Porazom talijanske flote, Austrija je za neko vrijeme učvrstila svoj položaj na Jadranu, a Italija smanjila svoje pretenzije prema istočnoj jadranskoj obali. U spomen na taj događaj rađene su medalje i plakete, koje su obrađene u ovome radu.*

Ove godine navršilo se 150 godina od bitke kod Visa. Tu obljetnicu popratit ćemo radom u kojem će se obraditi medalje i plakete vezane uz taj događaj.

Godine 1865. pruski kancelar Bismarck dostavio je Austriji prijedlog da Austrija za izvjesnu novčanu odštetu prepusti Prusiji Schleswig i Holstein. Istovremeno je Italija ponudila Austriji tisuću milijuna lira za Veneciju. Austrija je glatko odbila i jednu i drugu ponudu te su zatim Prusija i Italija sklopile pakt o zajedničkom napadu na Austriju: ako Prusija napadne Austriju, napast će je i Italija. Mir bi se sklopio tako da Italija dobije Veneciju, a Prusija neke dijelove Austrije.

Uvidjevši da će biti napadnuta na dva fronta, Austrija je ponudila Veneciju Francuskoj, koja bi je onda predala Italiji. No Italija nije htjela na taj način dobiti Veneciju. Odbivši ponudu, talijanske su trupe 23. lipnja prešle Mincio.

Glavni komandant operativne flote, admiral Persano<sup>1</sup>, dobio je još prije početka rata naređenje od talijanskog ministra mornarice Angiolettija da u slučaju rata očisti Jadransko more od neprijateljske mornarice. Dana 25. lipnja cijela talijanska ratna mornarica bila je u Anconi, a 27. lipnja izvidnica je javila da je austrijska mornarica u blizini. Flota je isplovila, no nije pošla za austrijskom mornaricom, nego se ubrzo vratila u luku. Takvo oklijevanje i kukavičko držanje talijanske flote izazvalo je u Italiji veliko nezadovoljstvo.

Dana 24. lipnja Italija je pretrpjela teški poraz od Austrije kod Custozze, a Austrija 3. lipnja teški poraz od Prusije kod Königsgätza. Da bi odvrtila Italiju od Prusije, ponovno je Austrija 5. srpnja ponudila Francuskoj Veneciju, koja bi je potom prepustila Italiji. Talijani, uvjereni u svoju vojnu premoć, jer su imali 200.000 vojnika u Padskoj nizini i 600 topova na Jadranu, mislili su da Veneciju mogu sami osvojiti te su odbili ponudu. Istovremeno je novi ministar mornarice naredio admiralu Persanu da pripremi flotu za skora ratna djelovanja. Koje je ciljeve imala talijanska flota najbolje se vidi iz instrukcija koje je 5. lipnja vlada dala admiralu Persanu. Najvažnije su:

1. *Kad primite ove instrukcije, imate s flotom, kojom Vi zapovijedate, krenuti na otvoreno more, potražiti neprijateljsku flotu i ako je sretnete, bez daljnega je napasti. Borba se ima voditi sve dok se ne postigne pun i odličan uspjeh.*
2. *Ako neprijateljska flota ili jedan njezin dio učine sličan pokušaj kao 27. prošlog mjeseca, treba napasti austrijsko brodovlje, i tući ga, a ako se neprijatelj*

<sup>1</sup> Persano [persa:'no], Carlo Pellion, conte di, talijanski admiral (Vercelli, 11. III. 1806. – Torino, 28. VII. 1883). Kao zapovjednik sardinske flote 1860. pomagao je Garibaldijevu akciju na Siciliji i u Napulju. U ratu protiv Austrije (1866.) bio je zapovjednik talijanske flote. Unatoč nadmoći talijanskih snaga, bio je poražen u bitki kraj Visa 20. VII. 1866.; nakon toga degradiran i umirovljen.

*povuče, treba ga bez oklijevanja progoniti, bilo da ga se odsiječe od njegovih baza i prisili na borbu, bilo da ga se blokira u luci, u koju se sklonio.*

3. *Ako se austrijska eskadra nalazi u pulskoj luci, ili je ona, umaknuvši progonu od naših brodova, imala vremena uploviti u tu luku, Vaša će Ekselencija blokirati Pulu s dovoljnim snagama, tako da blokada bude uspješna.*

.....

9. *Bitna svrha našeg ratovanja u Jadranskom moru ima biti, prije svega, to da postanemo njegovi gospodari, da oslobodimo to more od austrijske eskadre. Kad neprijatelja sretnete, treba ga progoniti, napasti i potući, ili, u najmanju ruku, potjerati natrag u luke i tamo tako blokirati da on ne može izići na otvoreno more.*

10. *Kad bude austrijska eskadra blokirana u Puli, Vaša će Ekselencija zauzeti Cres, odakle ćete podržavati stalnu vezu s onim brodovima, koji će blokirati pulsku luku. S toga položaja može se ne samo osigurati divizija, koja održava blokadu, nego se odavde može nadzirati Rijeka i Kvarner, a i ulazi u kanale sjeverne Dalmacije. Posljedni će cilj možda tražiti da se zauzme i otok Molat, koji dominira unutrašnjim kanalima i pograničnim morem. Ako ustreba, iskrcat ćete i ćete, koje će braniti te uzete luke, a osim toga treba organizirati promatračnice na visovima.*

...

13. *I južnije dalmatinske otoke treba pretražiti. Ako se u tamošnjim lukama nalaze neprijateljski brodovi, Vaša će Ekselencija zauzeti otok Lastovo, da na njih pazi, te će i na tom otoku ... načiniti provizorna utvrđenja.*

16. *Treba razoriti svjetionike na neprijateljskoj obali, a i telegrafske spojeve nad morem i u moru ...*

Iz toga je teksta vidljivo da je talijanska vlada bila uvjerena da će svojom boljom flotom poraziti austrijsku flotu. Italija tada nije namjeravala osvojiti cijelu Dalmaciju, ali htjela je biti gospodarom Jadrana.

Admiral Persano imao je četiri oklopnjače više nego austrijska flota, te su oklopnjače bile modernije, brže i imale su bolju artiljeriju. No on je mislio da još nije dovoljno jak te je čekao novu oklopnjaču „Affondatore“, koja je trebala biti spremna 12. srpnja. Međutim, talijanskoj vladi hitno je trebala pobjeda na Jadranu da bi time popravila svoj prestiž, koji je opao nakon izgubljene bitke kod Custozze. Zbog toga je ministar Depretis osobno pošao u Anconu i tamo vijećao s admiralima Persanom, Albinijem<sup>2</sup> i Vaccaom. Na tim vijećanjima utvrdilo se da je austrijska flota u Fažanskom kanalu i da se tamo ne može napasti. Zbog toga je odlučeno da se zauzme otok Vis. Albini je bio protiv toga jer je Vis Gibraltar Jadrana. Persano je pristao, ali je tražio 6000 vojnika za iskrcavanje. Tako je donesena odluka o zauzimanju Visa.

Kad je Austrija dobila Vis i preuzela ga od Engleza, našla ga je dobro utvrđeno. Međutim, ta utvrđenja nisu branila cijeli otok nego samo luku grada Visa. Austrija

<sup>2</sup> Giovanni Battista Albini, kapetan bojnoga broda. Rodio se u La Maddaleni (Sassari) 20. rujna 1812. Sudjelovao je u viškoj bitci u zapovjedništvu Squadre di Evoluzione i 2. Squadre dell' Armata d' Operazione. Umirovljen je 1867. Umro je u Cassano Spinola 1876. Posmrtni ostatci položeni su na groblju Stagliano (Genova).

je te utvrde zadržala, dotjerala i utvrdila cijeli otok pa je 1866. Vis bio sa svih strana utvrđen i naoružan. Viške su utvrde 1866. branile višku luku, Komižu i luke Rukavac i Rudu. Višku luku branila su utvrđenja: na zapadu tvrđava Georg (15 topova), koja se nalazila 55 metara nad morem, baterija Mamula (6 topova) 33 metra nad morem, kula Robertson (1 top), 50 metara nad morem, baterija Šupurina (4 topa), 28 metara nad morem, i kula Bentink (7 topova), 75 metara nad morem. Na istočnoj strani viške luke nalazila su se dva utvrđenja, baterija Schmid, 16 metara nad morem, sa četiri topa na poluotočiću Sućurju, zatim kula Velington na Jurjevu brdu, 190 metara nad morem sa 2 topa i 4 mužara. U unutrašnjosti viške luke nalazila se Gospina baterija, 13 metara nad morem, s 8 topova.

Komišku luku branila su tri utvrđenja: baterija Manjaremi, na sjevernoj strani luke, 165 metara nad morem, sa 8 topova, baterija na brdu Perlić, 253 metra nad morem, sa 6 topova; utvrda Max, u pozadini nad lukom, na bilu Sv. Mihovila, sa 4 topa, a koja je branila pristup iz Komiže u Vis. Baterija Nadpostranje, 170 metara nad morem, sa 6 topova branila je luke Rukavac i Rudu. Na bilu Sv. Kuzma - Sv. Andrija bilo je utvrđeno 7 vatrenih položaja, u kojima se nalazilo 8 topova, a koji su bili rezerva i čuvali su pristup unutrašnjosti otoka. Na Visu su se tada nalazila 1833 vojnika. Na vrhu Huma, na kuli Velington i na bilu Sv. Kuzma – Sv. Andrija bile su optičke telegrafске stanice. Telegrafski kabel išao je s Visa na Hvar, odatle na Brač, i s Brača na kopno.

Šesnaestoga srpnja u 15 sati isplovila je talijanska flota od 28 ratnih brodova iz Ancone na otvoreno more. Flotom koja se sastojala od 11 oklopnjača, 4 fregate na vijak, 1 korvete na vijak, 2 korvete na kotače, 4 izviđačka broda, 5 topovnjača, 1 broda-bolnice i 1 transportnog broda, zapovijedao je admiral Persano, a komandanti pojedinih sastava bili su kontraadmiral Vaccao i viceadmiral Albini. Flota je krenula na otvoreno more prema sjeveroistoku da bi tako prikrila svoj pravi cilj. U međuvremenu je izviđački brod Messaggero, pod zapovjedništvom D'Amicoa, krenuo prema Visu da točno ispita vojne prilike. Zanimljivo je da je talijanska flota poduzela akciju, a da nije imala specijalnu kartu Visa, a nije ju imalo ni talijansko ministarstvo mornarice! Messaggero je pod engleskom zastavom 17. srpnja došao pod Vis, obišao cijeli otok i bilježio sve što ga je interesiralo, a naročito vojne objekte. D'Amico je ustanovio da bi se iskrcavanje četa moglo provesti kod Rukavca i Komiže. Kada se vratio floti, izvjestio je Persana o zapažanjima i iznio plan napada na otok. Persano je to odobrio i odlučio da sutradan počne napad. Izdao je ova naređenja:

*Flotila, kojom zapovijeda Sandri krenut će između Paklenih otoka pred Hvarom, i tamo presjeći telegrafski spoj Visa s Hvarom, ako taj postoji; ona će dalje razoriti sve tamošnje svetionike.*

*Prva grupa oklopnjača „Principe di Carignano“, „Castelfidardo“ i „Ancona“ pod zapovjedanjem kontradmirala Vaccae napast će luku Komižu.*

*Druga grupa („Re d'Italia“, „Formidabile“, „S.Martino“, „Palestro“) pod zapovjedništvom Persana napast će luku Sv. Jurja (Vis) sa zapadne strane.*

*Treća grupa („Re di Portogallo“, „Maria Pia“, „Terribile“, „Varese“) pod zapovjedništvom kapetana bojnoga broda Ribotyja napast će luku Sv. Jurja s istočne strane.*

*Drvene će fregate bombardirati luku Rukavac, i pošto ušutkaju tamošnje baterije, iskrcat će trupe.*

*Ako prva grupa oklopnjača uspije ušutkati bateriju na sjeveru Komiže i bateriju u luci prije nego to uspije onima u Rukavcu, ona će poći u Rukavac i napasti tamošnju bateriju, a drvene će fregate iskrcati čete u Komiži.*

Kapetan fregate Sandri stigao je 18. srpnja s četiri broda pred Paklene otoke, te je, kad je saznao da tu nema telegrafskih kablova, pošao u Hvar, i pod prijeljnom bombardiranja grada, saznao gdje kabel s Visa dolazi na Hvar, pa ga je uspio presjeći tek oko 18 sati. Do tada je već s Hvara javljeno u Trst da je talijanska flota napala Vis. Druga greška koju je Sandri napravio jest to da nije uništio telegrafski aparat, koji je prenesen na jedno brdo kraj sela Grablja te je odande javljano sve što se događa jer Talijani nisu presjekli telegrafski kabel između Hvara i kopna! U 9,30 sati prvi brodovi grupe Riboty i Albini stigli su u blizinu Komiže i poslije kratke izmjenične vatre s obalnim baterijama prosljedili su dalje. Zatim je stigao odred Vaccae koji je s „Principe di Carignano“ i „Castelfidardo“ napao bateriju Manjaremi, a s „Anconom“ bateriju na brdu Perliću. Gađanje nije bilo osobito uspješno jer su utvrđenja bila dosta visoko nad morem. Uvidjevši da neće moći svladati komiška utvrđenja, Vacca je otplovio put Rukavca da pomogne Albiniju. Međutim, i Albini je odustao od daljnega bombardiranja, također uvidjevši da neće moći ništa osvojiti. Persano i Riboty bombardirali su utvrđenja na ulazu u višku luku te je ubrzo uništena baterija Schmid. Kad su nastale pojedine eksplozije unutar tvrđave Georg i na baterijama Mamula i Šuperina, naredio je Persano da oklopnjače „Maria Pia“ i „San Martino“ napadnu unutarnja utvrđenja viške luke. Prispio je i Vacca sa svojim odredom i pridružio se bombardiranju. Tvrđava Georg bila je razorena, polovica njezinih topova i petina posade onesposobljena je za borbu. Baterija Mamula također je teško stradala. Borbu su nastavile kula Velington, Bentink i baterija Šuperine. U 18 sati talijanski brodovi obustavili su paljbu i povukli se na pučinu. Iste večeri poslao je Persano jedan brod u Anconu da javi da je „Jadranski Gibraltar“ svladan, ali da se zbog malog broja vojnika nije mogao zauzeti otok. Persano je iskoristio noć da odmori posadu, umjesto da je nastavio gađanje i po noći pokušao iskrčavanje, jer utvrda Georg bila je potpuno nesposobna da to spriječi. Tokom noći prekid vatre bio je iskorišten da se utvrde na Visu donekle poprave i da se osposobe za daljnju borbu.

Drugoga dana, 19. srpnja, naredio je Persano kontraadmiralu Vaccai da napadne vanjska viška utvrđenja, a viceadmiralu Albiniju da napadne tvrđavu Georg. Oko 10 sati talijanskoj eskadri priključilo se još nekoliko brodova koji su doveli još 600 vojnika pa su desantne snage porasle na 2200 ljudi. „Terribile“ i „Varese“ otplovili su prema Komiži da bi bombardirali tamošnja utvrđenja. „Re di Portogallo“ i „Palestro“ napali su kulu Velington, a „San Martino“ i „Maria Pia“ utvrđenja na zapadnoj strani ulaza u luku. Dok su tako bile angažirane utvrde na ulazu, „Formidabile“ je dobio zadatak da uplovi u višku luku i uništi baterije u njoj. Za vrijeme artiljerijske borbe s baterijom Šuperina, utvrđenjem Velington i Gospinom baterijom, uplovile su u višku luku oklopnjače „Principe di Carignano“, „Castelfidardo“ i „Ancona“. Budući da je u luci bilo malo mjesta za manevriranje, naređeno je da napuste luku. Dok se u viškoj luci žestoko borilo, viceadmiral Albini trebao je iskrcati svojih 2200 vojnika. Trebao se iskrcati u Rogačiću i onda na juriš osvojiti tvrđavu Georg. Budući da se iz Georga oštro pucalo, Albini se nije usudio izvesti desant u Rogačiću, nego je krenuo na zapad u Oključnu.

No austrijske su trupe i tamo dočekale Talijane i oštrom vatrom otjerale topovnjaču „Montebello“. Talijani su pokušali iskrcavanje i u Stupišću kod Komiže, ali i tamo ih je odbila baterija na Perliću. Isto tako odbijen je i pokušaj iskrcavanja u Stončici.

Vrijeme se pogoršavalo i admiral Vacca savjetovao je Persanu da se vrate u Anconu i sprema za drugi napad, a D'Amico je predložio da pođu u luku Staroga Grada i tamo čekaju austrijsku flotu. Međutim, Persano je odlučio da se nastavi osvajanje Visa.

Dan 20. srpnja osvanuo je tmuran, puhalo je jugo praćeno maglom i kišom. Persanu je toga jutra stiglo još 500 vojnika pa je mislio da može izvesti iskrcavanje. „Terribile“ i „Varese“ otplovili su pod Komižu da bi tukli tamošnje baterije. Ostala flota stajala je kraj Visa, a Albini je već poduzeo prve mjere za iskrcavanje, kad je u 7.50 „Esploratore“ hitao floti signalizirajući da je opazio sumnjivo brodovlje. Persano je obustavio svako djelovanje i pozvao sve brodovlje na okup, da se pripremi za bitku s nadolazećom austrijskom flotom.

Talijanska flota, formirana u poretku dviju vrsta, čekala je Austrijance. U stroju prve vrste bile su oklopnjače, a u drugoj drveni brodovi. Kad je austrijska flota bila 6 milja daleko, naredio je Persano prestrojavanje u kolonu i sjeveroistočni kurs, prema neprijatelju, u sljedećem redu:

I. grupa (prethodnica): „Principe di Carignano“, na kojemu se nalazio kontraadmiral Vacca, „Castelfidardo“, „Ancona“;

II. grupa (centar): „Re d'Italia“, na kojemu je bio Persano, „Palestro“, „S.Martino“;

III. grupa (začelje): „Re di Portugallo“, na kojemu je bio kapetan bojnog broda Riboty kao komandant te grupe, „Maria Pia“, „Varese“

Austrijsko brodovlje približavalo se u onakvom poretku u kojem je plovilo, spremno od početka za borbu. Budući da je austrijskom štabu bilo dobro poznato da je talijansko brodovlje kudikamo jače u artiljeriji i brzini, austrijsko je brodovlje moralo, ako je htjelo pobijediti, izbjeći artiljerijsku borbu s velikih odstojanja i nastojati da odmah dođe do gužve („melée“) u kojoj će i njihovi topovi moći gađati i neprijateljske brodove napasti kljunom i probušiti. Zato je austrijsko brodovlje već u plovu bilo tako raspoređeno da napad najprije izvrše oklopnjače, da spriječe talijansku inicijativu, da razbiju poredak i omoguće drvenim brodovima akciju. Zato je i odabran ustroj klina. Tako se formirala austrijska flota u tri klina po sedam brodova.

U prvom klinu bilo je svih sedam austrijskih oklopljenih brodova: „Erzherzog Ferdinand Max“, „Habsburg“, „Don Juan d'Austria“, „Drache“, „Kaiser Max“, „Prinz Eugen“ i „Salamander“. Toj prvoj diviziji pripadao je i brod-avis „Kaiserin Elisabeth“. Drugi klin sačinjavali su neoklopljeni brodovi na vijak: „Kaiser“, „Novara“, „Fürst Felix Schwarzenberg“, „Graf Radetzky“, „Adria“, „Donau“, „Erzherzog Friedrich“ s izviđačkim brodovima „Greif“ i „Stadium“. Treći klin sačinjavale su topovnjače na vijak: „Hum“, „Dalmat“, „Wall“, „Velebit“, „Reka“, „Seehund“, „Streiter“, s avisom „Andreas Hofer“ i dvije škune na vijak: „Narenta“ i „Kerka“. Austrijskoj floti pripadali su još parobrodi „Santa Lucia“, „Vulcan“ i „Triest“, koji su imali dužnost obavljati službu javljanja i izvještavanja između flote i ratne luke Pula.

Odnosi snaga bili su ovakvi:

Austrijanci su imali 27 brodova, 57.344 tona deplasmata, 532 topa i 7871 čovjeka, a Talijani su imali 34 broda s 86.000 tona deplasmata, 645 topova i 10886 ljudi. Tali-

janska je flota u svemu nadmašivala austrijsku, i brojem oklopljenih brodova, i brojem, vrstom i dometom topova, a i ljudstvom.

Austrijski admiral Tegetthoff izdao je naredbu: „Punom parom naprijed“, a onda i drugu: „Nasrnuti na neprijatelja da ga se potopi“. Kad je prva talijanska divizija prolazila pokraj prve austrijske divizije, „Principe di Carignano“ otvorio je vatru na austrijsko brodovlje, a za njim i ostali brodovi, na što im je odgovorio „Kaiser Max“. Tegetthoff je, međutim, umjesto da se upusti u artiljerijski boj, jurnuo naprijed, a za njim i ostali brodovi. Na taj je način postigao ono što je i želio, tj. metež (melée). Nastala je opća borba, svi su topovi stupili u djelovanje, a brodovi su nastojali jedan drugoga probiti kljunom. Sam Tegetthoff, na „Erzherzog Ferdinand Maxu“, nastojao je svakako izvesti svoju namjeru. Njegov je brod dvaput nasrtao na bokove neprijateljskih brodova, ali previše iz kosa, a u 11.30 sati svom se snagom zabio usred trupa „Re d'Italia“. Naglom vožnjom krmom oslobodio se, a „Re d'Italia“<sup>3</sup> za tri je minute potonuo, a s njim i 400 ljudi. Dojam tog događaja je bio silan, i na Talijane i na Austrijance, ali borba se nastavila. Uskoro je na sličan način teško oštećen i „Palestro“, kojem je od siline udarca pao krmeni sošnjak zajedno sa zastavom. Tegetthoff je povikao „Wer will die Flagge haben?“ (Tko će uzeti zastavu?), na što je skočio Hvaranin Nikola Karković i zarobio talijanski barjak. „Kaiser“ je bio jako oštećen i nesposoban za daljnju borbu krenuo je prema viškoj luci. Oko 14.30 sati „Palestro“<sup>4</sup> je odletio u zrak, što je bila posljedica topovske vatre s austrijske oklopnjače „Drache“ i zapaljenja barutane te je Persano naredio povlačenje. Oko 15 sati borbe su prestale, a iako su Talijani imali još 8 oklopnjača i bili su još uvijek jači, izgubili su vjeru u pobjedu, i otplovili su prema Anconi.

Na talijanskoj strani bilo je 38 mrtvih i 4 ranjena časnika, 574 mrtva i 32 ranjena mornara, od toga s „Re d'Italia“ 27 časnika, 364 mornara i 3 civila, te s „Palestro“ 11 časnika i 193 mornara.

Na austrijskoj strani bila su 3 mrtva i 15 ranjenih časnika te 35 mrtvih i 35 ranjenih mornara. Dvije su talijanske oklopnjače potonule („Re d'Italia“ i „Palestro“), a sve ostale, osim „Terribilea“, bile su oštećene. Na austrijskoj strani najviše je stradao „Kaiser“, njemu je bio slomljen prednji jarbol, dimnjak, kosnik i pramac i uništena gotovo cijela paluba. I drugi brodovi bili su oštećeni, neki više, neki manje. Pobjednosna flota uputila se s podignutim zastavama u višku luku, uz gromke poklike cjelokupne momčadi. Sa svih utvrđenja pucali su topovi u čast pobjednicima, zvonila su zvona, narod je klicao pobjednicima. Ne samo Vis, nego ni jedna hrvatska luka nije nikad vidjela takav prizor. Pred večer istoga dana, 21. srpnja, pokopani su poginuli mornari i časnici na groblju na poluotoku Prirovu, uz najsvečanije vojničke počasti, pucanje topova sa svih 27 ratnih brodova, koji su se nalazili u viškoj luci.<sup>5</sup> Ova veličanstvena pobjeda, bar na neko vrijeme, odvratila je Talijane od pretenzija za istočnom obalom Jadrana.

U spomen tom događaju tijekom vremena nastale su medalje i plakete, radovi eminentnih austrijskih, talijanskih i hrvatskih autora, koje se ovdje prikazuju.

<sup>3</sup> Olupina „Re d'Italia“ pronađena je u viškom akvatoriju 2005. godine.

<sup>4</sup> Olupinu „Palestra“ pronašli su ronionci Dražen Gorički i Aleks Kvarantan u vodama kraj Visa 25. 11. 2014.

<sup>5</sup> Većina teksta preuzeta je iz: Grga Novak, Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća, II., Split, 2004.

## Bitka kod Helgolanda      kod Visa



*Avers:* Poprsje Tegetthoffa u admiralskoj uniformi nadesno, uokolo natpis: WILHELM VON TEGETTHOFF<sup>6</sup>; ispod poprsja signatura: J. TAUTENHAYN.

*Revers:* Božica pobjede s lovorovim vijencem u desnoj ruci i palminom granom u lijevoj ruci jaše na morskom konju. U odsječku natpis u tri retka: HELGOLAND 9. MAI 1864 / LISSA / 20. JULI 1866.

<sup>6</sup> Tegetthoff je rođen 23. prosinca 1827. u Mariboru, kao sin Karla von Tegetthoffa, *Oberstleutnanta* u austrijskoj vojsci. Upisavši se na Marinecollegium u Veneciji 1840., Tegetthoff je postao *Seekadett* 23. srpnja 1845. te je svjedočio prvim događajima talijanske revolucije u Veneciji 1848.-1849. Vojni čin dodijeljen mu je prilikom diplomiranja 16. travnja 1849., kad je sudjelovao u blokadi Venecije od svibnja do kolovoza 1849. Tegetthoff je promaknut u *Fregattenleutnanta* 16. lipnja 1851. i *Linienschiffsleutnanta* 16. studenog 1852. Tegetthoff je primio svoje prvo zapovjedništvo nad ratnom škunom *Elisabeth* 1854. godine. To se zbilo u vrijeme intenzivnoga prelaska austrijske ratne mornarice na parni pogon, što je on gorljivo zagovarao. Godine 1855. postavljen je za zapovjednika parobroda *Taurus* koji je patrolirao ušćem Sulina na Dunavu tijekom Krimskog rata. U toj službi zapazio ga je nadvojvoda Ferdinand Maximilian, *Oberkommandant der Marine* (visoki zapovjednik ratne mornarice). Promaknut u *Korvettenkapitäna* 1857., Tegetthoff je služio na poluslužbenoj znanstvenoj ekspediciji u Crvenom moru. Pokazavši izvanrednu diplomatsku i organizacijsku sposobnost, postavljen je u prosincu 1857. za časnika osoblja. Imenovan je 1858. zapovjednikom korvete *Erzherzog Friedrich* na obalama Maroka. Talijanski ratni pohod iz 1859. pokazao je nesposobnost Austrijanaca za izazov francuske flote radi gospodarenja Jadranom. Povratkom mira Tegetthoff je pratio Ferdinanda Maksimilijana na putu u Brazil. Promaknućem u *Fregattenkapitäna* 27. travnja 1860. i *Linienschiffskapitäna* 23. studenog 1861. imenovan je zapovjednikom Levantskoga skvadrona 1862. godine. U tom je svojstvu nadgledao Grčku revoluciju, kojom je svrgnut kralj Otto I., te protuzapadnjačke nemire u Siriji. Dana 20. srpnja 1866. Tegetthoff je primjenom klinastoga borbenog poretka „Kljunovog“ udara maksimalno iskoristio mogućnosti brodovlja i izvojevao pobjedu nad nadmoćnijom i modernijom talijanskom flotom. Važnost te pobjede očitovala se u jačanju austrijske flote potkraj 19. i početkom 20. stoljeća te u zadržavanju istočnojadranske obale pod austrijskom upravom. Upravo je te 1866. godine Tegetthoff, u čekanju zapovijedi, svoje brodovlje usidrio u Fažanskom kanalu. Odande je isplovio prema jugu, gdje je u bitki kod Visa proslavio austrijsku flotu, ali i sebe. Uskoro je promaknut u čin viceadmirala i postao je komtur (Kommandeur) Reda Marije Terezije. U ožujku 1868. Tegetthoff je preuzeo dužnost zapovjednika mornaričkog odsjeka (*Chef der Marinesektion*) u Ministarstvu rata nove Dvojne Monarhije. Također je prihvatio položaj *Marinekommandanta*, kako se tada nazivao glavni administrativni časnik ratne mornarice. Unatoč znatnom otporu generalskog osoblja, hrabro je proveo potpunu reformu Austrougarske ratne mornarice, a njegove su reforme ostale na snazi sve do pada Dvojne Monarhije 1918. godine. Tegetthoff je 1. travnja 1868. imenovan *Geheimratom* (tajnim savjetnikom) i članom *Herrenhausa* (Gospodskoga doma) s titulom *Freiherra* (baruna). Tegetthoff je iznenada preminuo od upale pluća 7. travnja 1871. u Beču u dobi od 43 godine. Njegov se grob nalazi na groblju St. Leonhard u Grazu.

Ag, kovana medalja, autor Josef Tautenhayn, 62 mm.

*Lit.: Hauser 2296, Wurzbach, 8690.*

**Bitka kod Helgolanda 1864      kod Visa 1866**



*Avers:* Poprsje Tegetthoffa u admiralskoj uniformi nadesno; uokolo natpis: WILHELM VON TEGETTHOFF; ispod poprsja signatura: J. TAUTENHAYN.

*Revers:* Božica pobjede s lovorovim vijencem u desnoj ruci i palminom granom u lijevoj ruci jaše na morskom konju. U odsječku natpis u tri retka: HELGOLAND 9. MAI 1864 / LISSA / 20. JULI 1866.

Ae, kovana medalja, autor Josef Tautenhayn, 62 mm.

*Lit.: Hauser 2296, Wurzbach, 8690.*

**Bitka kod Helgolanda 1864      kod Visa 1866**



*Avers:* Poprsje Tegetthoffa u admiralskoj uniformi nadesno; uokolo natpis: WILHELM VON TEGETTHOFF; ispod poprsja signatura: J. TAUTENHAYN.



*Revers:* Božica pobjede s lovorovim vijencem u desnoj ruci i palminom granom u lijevoj ruci jaše na morskome konju. U odsječku natpis u tri retka: HELGOLAND 9. MAI 1864 / LISSA / 20. JULI 1866.

Ae, pozlačena, kovana medalja (novi kov<sup>7,8</sup>), na obodu natpis BRONZE, autor Josef Tautenhayn, 62 mm.

*Lit.:* Hauser 2296, Wurzbach, 8690.

### Alfredo Luigi Cappellini<sup>9</sup>



*Avers:* Poprsje u mornaričkoj odori, punoj odličja, nalijevo. Uokolo natpis: ALFREDO LUIGI CAPPELLINI. Uz donji rub signatura: A.PIERONI F.IN LUCCA.

*Revers:* Unutar središnjega kruga brod Palestro u plamenu. Uokolo natpis: MORIR INNANZI CHE PIEGAR SOSTENNE / • LISSA MDCCCLXVI •

Ae, kovana medalja, 50 mm, autor Adolfo Pieroni.

<sup>7</sup> Treba napomenuti da je Austrijska državna kovnica radila nove kovove ove medalje u bronci, posrebrenoj bronci i pozlačenoj bronci. Posrebrene i pozlaćene medalje nisu kovane 1866. te su sve novi kovovi i na obodu imaju puncu BRONZE. Novi kov brončane medalje u boji se metala razlikuje od originalnoga kova.

<sup>8</sup> Die Medaillen und Plaketten des österreichischen Hauptmünzamt, Wien, 1949.

<sup>9</sup> Alfredo Luigi Cappellini, kapetan fregate, rodio se u Livornu 31. prosinca 1828. Stupio je u Kraljevsku vojno pomorsku školu u Genovi u dobi od 14 godina, iz koje je izašao kao poručnik korvete 4. travnja 1848. Sudjelovao je u Krimskom ratu 1855.-1856. na brodu „Governolo“, istaknuvši se u bombardiranju Sevastopolja i drugih ruskih obalnih gradova. Promaknut je u zapovjednika bojnoga broda. Nakon raznih ukrcaja, 1861. preuzima zapovjedništvo broda „Veloce“ s kojim sudjeluje u opsadi Gaete, ističe se u borbi protiv francuske utvrde, za što je odlikovan Srebrnom medaljom za vojne zasluge. Promaknut je u kapetana fregate 2. reda 1866. i kapetana bojnoga broda 1. reda 16. svibnja iste godine, te je preuzeo zapovjedništvo oklopne topovnjače „Palestro“, s kojom je potopljen u bitci kod Visa, od hitaca zadobivenih od austrijske oklopnjače „Drache“ i od eksplozije barutane. Za bitku kod Visa posmrtno je odlikovan Zlatnom medaljom za vojničke zasluge.

### Augusto Riboty<sup>10</sup>



*Avers:* Portret muškarca u mornaričkoj odori nadesno. Uokolo natpis AUGUSTO RIBOTY. Uz donji rub signatura autora A. PIERONI F. IN LUCCA.

*Revers:* U gornjoj polovici na sredini kruna, ispod nje u dva retka natpis LISSA / MDCCCLXVI. Uz gornji rub natpis ONORO' L' ITALICO NOME.

Ae, kovana medalja, 50 mm, autor Adolfo Pieroni.

### Lorenzo Cosentino



*Avers:* U sredini grb grada Tranija, uokolo natpis ALLA COSTANZA ED AL VALORE TRANI. Ispod grba signatura autora L. MALUBERTI.

<sup>10</sup> Augusto Riboty, kapetan bojnoga broda. Rodio se Puget-Théniers (Nica) 28. studenoga 1816. Pristupivši još kao dječak Kraljevskoj vojno pomorskoj školi u Genovi, 1848.-1849. sudjelovao je sa sardinijskim odredom u pomorskim operacijama na Jadranu. Postao je zamjenikom na bojnom brodu „Carlo Alberto“ i sudjelovao je u Krimskom ratu 1855.-1856. Na povratku u Italiju preuzeo je zapovijedanje Kraljevske vojno pomorske škole u Genovi. Promaknut u kapetana bojnoga broda, 1866. zapovijedao je kraljevskim brodom „Re di Portogallo“ s kojim 18. lipnja 1866. napao austrijske baterije na Visu te sljedećega dana napao austrijski brod „Kaiser“, nanijevši mu veliku štetu. Za bitku kod Visa dobio je 15. kolovoza 1867. Zlatnu medalju za vojne zasluge. Također je promaknut u kontraadmirala. Od siječnja 1868. do prosinca 1869. bio je ministar mornarice, a od 1870. kraljevski senator. Ponovno je bio ministar mornarice od kolovoza 1871. do srpnja 1873., a zatim izaslanik u Parlamentu za okrug Ancona. Umro je 1888. godine.

*Revers:* Unutar lovorova vijenca natpis u sedam redaka: A / LORENZO COSENTINO / SUPERSTITUTE / DEL / RE D'ITALIA / LISSA / 20 LUGLIO 1866.

Ae, kovana medalja, 44 mm, autor Luigi Maluberti.

### Veteranska spomen-medalja za bitke kod Custoitze i Visa



*Avers:* Na sredini, na podlozi od hrastovih grančica nalazi se vitica s natpisom CUSTOZZA – LISSA, ispod štit s godinom 1866.

*Revers:* Unutar lovorova vijenca vojni trofeji.

Ae – posebrena medaljica s ušicom, 33 mm, autor nepoznat.

### Otvranje spomenika Tegetthoffu, 1872. godine



*Avers:* Poprsje Tegetthoffa u admiralskoj uniformi nadesno, uokolo natpis: WILHELM VON TEGETTHOFF, ispod poprsja signatura: J. TAUTENHAYN.

*Revers:* U sredini spomenik<sup>11</sup>, uokolo natpis unutar četiri odvojena segmenta: TAPFER KÄMPFEND BEI HELGOLAND / DEM VICE-ADMIRAL WILHELM

<sup>11</sup> Spomenik u Puli rad je Carla Kundmanna, podignut je 1877., a sastojao se od brončanoga kipa Tegetthoffa kojeg su podupirale brončane mitološke figure. Pula je došla pod talijanski suverenitet 1919. godine, pa za spomenik Tegetthoffu, koji je porazio talijansku flotu, više nije bilo mjesta. Spomenik je demontiran i odnesen u mornarički arsenal u Veneciji. Tek normaliziranjem odnosa između Italije i Austrije spomenik je 1935. predan austrijskim vlastima. Spomenik se danas nalazi na Tegetthoff Platzu u Grazu.

VON TEGETTHOFF 1877 / GLORREICH SIEGEND BEI LISSA / ERWARB ER UNSTERBLICHEN RUHM SICH UND OESTERREICHS SEEMACHT.

Ag, kovana medalja, autor Josef Tautenhayn, 62 mm.

Lit.: Hauser, 2297, Wurzbach, 8691 (oba AE), Šarinić, 83.

Otvaranje spomenika Tegetthoffu,  god .



*Avers:* Poprsje Tegetthoffa u admiralskoj uniformi nadesno, ukolo natpis: WILHELM VON TEGETTHOFF; ispod poprsja signatura: J. TAUTENHAYN.

*Revers:* U sredini spomenik, ukolo natpis unutar četiri odvojena segmenta: TAPFER KÄMPFEND BEI HELGOLAND / DEM VICE-ADMIRAL WILHELM VON TEGETTHOFF 1877 / GLORREICH SIEGEND BEI LISSA / ERWARB ER UNSTERBLICHEN RUHM SICH UND OESTERREICHS SEEMACHT.

Ae, kovana medalja, autor Josef Tautenhayn, 62 mm.

Lit.: Hauser, 2297, Wurzbach, 8691, Šarinić, 84.

Otvaranje spomenika Tegetthoffu,  god .



*Avers:* Poprsje Tegetthoffa u admiralskoj uniformi nadesno, ukolo natpis: WILHELM VON TEGETTHOFF; ispod poprsja signatura: J. TAUTENHAYN.

*Revers:* U sredini spomenik, ukolo natpis unutar četiri odvojena segmenta: TAPFER KÄMPFEND BEI HELGOLAND / DEM VICE-ADMIRAL WILHELM

VON TEGETHHOFF 1877 / GLORREICH SIEGEND BEI LISSA / ERWARB ER UNSTERBLICHEN RUHM SICH UND OESTERREICHS SEEMACHT.

Sn, kovana medalja, autor Josef Tautenhayn, 62 mm.

*Lit.: Hauser, 2297, Wurzbach, 8691 (oba AE), Šarinić, 85.*

**Wilhelm von Tegetthoff i Don Juan D`Austria**



*Avers:* U sredini poprsja Tegetthoffa i Don Juan d`Austria u mornaričkim odorama nadesno, iznad lijevo i desno brodovi, ispod njih natpis u dva retka, lijevo: LISSA / 1866, a desno : LEPANTO 1571. U odsječku natpis u dva retka: lijevo WILHELM / v. TEGETHHOFF, i desno DON JUAN / d`AUSTRIA. Signatura J.T. u polju desno dolje.

*Revers:* U odsječku natpis u dva retka: PROSIT NEUJAHR / „AM BRAND“ – 1905. Lijevana plaketa ( tzv. Neujahrspalquette – novogodišnja plaketa ) u izdanju Arthura Kruppa, 159 x 108 mm, bez godine ( 1905.).

Ae, autor J. Tautenhayn.

*Lit.: Wurzbach, 4166, Strothotte, 1905-6; Hauser, 5014.*

**Stogodišnjica viške bitke**



*Avers:* Unutar konkavne plohe portret Tegetthofa u admiralskoj uniformi polulijevo. Uz rub medalje natpis slijeva nadesno: ADMIRAL WILHELM TEGETTHOFF. Dolje godina •1866. – 1966• Desno u polju signatura IJ.

*Revers:* Unutar konkavne plohe portret ozbiljnog muškarca s brkovima. Uz rub gore natpis: NIKOLA KARKOVIĆ<sup>12</sup>, a dolje natpis: JUNAK VIŠKE BITKE.

Ae, kovana medalja, 50 mm, autor Ivan Jeger.

*Zlamalik, IMIK, 340.*

### Wilhelm von Tegetthoff



*Avers:* U sredini poprsje Tegetthoffa u poluprofilu nadesno, uokolo natpis: ADMIRAL WILHELM VON TEGETTHOFF 1827.-1871.

*Revers:* U sredini brod „Erzherzog Ferdinand Max“ potapa talijanski brod „Re d'Italia“. Ispod austrijski grb s krunom, ispod kojeg je na vitici datum 20. JULI 1866. Uz gornji rub natpis: MUSS SIEG VON LISSA WERDEN. Desno dolje uz rub punca A 900.

Ag, kovana medalja, 28 mm, autor nepoznat.

<sup>12</sup> KARKOVIĆ, Niko (Carcovich, Carkovich; Nikola, Nicolo), pomorac (Hvar, 3. VIII. 1838. — Trst, 7. IX. 1918.). Nakon što je unovačen u austrijsku ratnu mornaricu, služio je u sanitetu i na brodovima (sudjelovao u bitki kraj Helgolanda 1864.). Istaknuo se 20. VII. 1866. u Viškoj bitki kad je u službi kormilara III. razreda na zastavnom brodu kontraadmirala W. Tegetthoffa „Erzherzog Ferdinand Max“ prigodom sraza s talijanskom oklopnom topovnjačom „Palestro“ oteo neprijateljsku zastavu. Ta je zastava potom izrezana i podijeljena zapovjednicima brodova, a njega je 18. kolovoza u Beču primio car Franjo Josip, odlikovao Velikom zlatnom kolajnom za hrabrost, promaknuo u podčasnika i novčano nadario. Godine 1869. nastanio se u Splitu i radio u lučkoj upravi, oko 1880. preselio se u Trst. Ondje je još 1904. bio lučkim peljarom (P. Kuničić, 1904.), a 1916. članom odbora za obilježavanje obljetnice bitke. — Njegov je čin postao simbolom borbe protiv talijanskih presezanja. Slavili su ga u spjevovima nadahnutim usmenom tradicijom, uglavnom nastalima 1866. u povodu natječaja Matice dalmatinske za pjesničku obradbu bitke (prikupio Kuničić, 1892.), a u novije doba M. Talijančić romansirano ga je povezoao s pjesmom *Naš čovo* S. S. Kranjčevića. Posmrtni su mu ostatci preneseni 1976. u Hvar.

## Wilhelm von Tegetthoff – 150. obljetnica rođenja



*Avers:* U sredini poprsje Tegetthoffa u admiralskoj odori nadesno. Uokolo natpis: ADMIRAL WILHELM v. TEGETTHOFF • 28.12.1827 – 7.4.1871 •

*Revers:* Unutar vijenca od lovorova lišća natpis u sedam redaka: ZUM / 150. GEBURTSTAG / DES SIEGERS / VON / HELGOLAND / UND / LISSA

Ae, kovana medalja, 35 mm, autor nepoznat.

### Literatura:

*Ferdinand Ritter von Alltmayr*, Krieg Österreichs in der Adria im Jahre 1866.; Pola, 1896.

Die Medaillen und Plaketten des österreichischen Hauptmünzamt, Wien, 1949.

*Tatijana Gareljčić*, Zaboravljeni medaljer Ivan Jeger, Zagreb, 2009.

*Hermine Görnicke-Lukić*, Medalje i plakete iz zbirke Muzeja Slavonije Osijek, 15.-20. stoljeće, Osijek, 1993.

*Peter Hauser*, Katalog meiner Sammlung von Medaillen, Plaketten und Jetons aus der Regierungszeit der Kaiser Ferdinand I. Und Franz Josef I.; Band I.-II.; Horn 2006.

*Alfred Frh. v. Koudelka*, Unsere Kriegs-Marine, Wien, 1899.

*Ivan Mirnik*, Medalja u Hrvatskoj 1700. – 1900. Zagreb, 1981.

*Grga Novak*, Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća, II.; Split, 2004.

*Werner Strothotte*, Die Zeit in der Numismatik, Gütersloh, 2004.

*Marko Šarinić*, Medalje i plakete Istre i Kvarnera, Zagreb, 2013.

*Nada Todorović*, Jugoslovenske i inostrane medalje, Beograd, 1964.

*Wolfgang R. v. Wurzbach-Tannenberg*, Katalog meiner Sammlung von Medaillen, Plaketten und Jetons; Bd.1-2, Zürich-Leipzig-Wien, 1943.

*Vinko Zlamalik*, Medalja u Hrvatskoj, Zagreb, 1964.

*Vinko Zlamalik*, Memorijal Ive Kerdića, Zagreb – Osijek, 1980.

### Internetski izvori

<http://www.marina.difesa.it/storiacultura/storia/medaglie/Pagine/Albini.aspx>

<http://www.marina.difesa.it/storiacultura/storia/medaglie/Pagine/CappelliniAlfredo.aspx>

<http://www.marina.difesa.it/storiacultura/storia/medaglie/Pagine/RibotyAugusto.aspx>

[http://hr.wikipedia.org/wiki/Wilhelm\\_von\\_Tegetthoff](http://hr.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_von_Tegetthoff)

<http://www.graz.at/cms/beitrag/10266850/6936848/>

[http://austria-forum.org/af/Wissenssammlungen/Biographien/Tegetthoff,\\_Admiral\\_Wilhelm\\_von](http://austria-forum.org/af/Wissenssammlungen/Biographien/Tegetthoff,_Admiral_Wilhelm_von)

<http://www.podvodni.hr/more/prilozi/1720-palestro-150-godina-na-dnu>

<http://www.hrt.hr/311494/vijesti/ekskluzivne-snimke-potonule-oklopnjace-palestro>

## *SUMMARY*

### **THE 150<sup>TH</sup> ANNIVERSARY OF THE BATTLE OF VIS THROUGH MEDALS AND PLAQUES**

The Battle of Vis was the paramount maritime event in the Adriatic Sea in the second half of the 19<sup>th</sup> century. Austria defeated the Italian fleet and for a time strengthened its position in the Adriatic, and Italy's pretensions to the eastern Adriatic shore decreased. Medals and plaques were made to commemorate the event, and are described in this article.